

Historiek Handels-en schippersbeurs Antwerpen

Handelsbeurs

Er is nog maar weinig wat we niet weten van de Handelsbeurs en de Schippersbeurs te Antwerpen. De Antwerpse handel bloeide sinds het midden van de 15e eeuw en vele buitenlandse handelaars kwamen zich in Antwerpen vestigen. De handelaars wilden zich beter organiseren en een gemeenschappelijke beurs als koopcentrum in het hartje Antwerpen drong zich op. De Oude Beurs in de Hofstraat werd door de stad ontwikkeld.

De beursactiviteiten breidde zich verder uit en de bestaande beurs werd te klein. In 1531 werd door de architect Dominicus de Waghemakere, een nieuwbouw ontwikkeld op twee grote eigendommen, het 'Hof ter List' en 'den Engel'. De bouwmeesters konden in 1531 enkel teruggrijpen naar de bestaande handels- en lakenhallen en ook de architecturale vormen uit Italië en Spanje beïnvloedden het ontwerp. Eerst kwamen er maar twee straten op de beurs uit, de Twaalfmaandenstraat en de Borzestraat, zo ontstond een verbinding tussen twee van de belangrijkste straten van Antwerpen, de Meir en de Lange Nieuwstraat. Later werden ook de Korte Klarenstraat en de Israëlietenstraat hieraan toegevoegd.

De rechthoekige binnenplaats van 51.5m lang en 40 m breed werd de kern. Het gebouw werd opgetrokken in een Brabantse laatgotische stijl en bestond uit een rechthoekige open ruimte, omsloten door een zuilengalerij met een verdieping. De bouw van de beurs uit 1531 zou een voorbeeld vormen voor andere Europese beursgebouwen. Het was 'de Moeder van alle beurzen'. De beurzen van Amsterdam, Londen en Rijsel werden naar haar voorbeeld gebouwd.

In 1581 werd de eerste verdieping door een brand grotendeels verwoest. In 1583 werd deze door de stadsbouwmeester Paul Luydinckx gerenoveerd. De eerste verdieping werd verhoogd en er kwamen langs beide zijden kleine verkoopkamers ingericht.

In de 2e helft van de 16e eeuw stortte de handel ineen. De beurs werd achtereenvolgens de stadsbibliotheek, de Academie van Schone Kunsten, de zetel van de Sint Lucas gilde en er vonden allerlei activiteiten zoals concerten, toneelvoorstellingen en lessen plaats.

De heropbloei van de beurshandel in de 19e eeuw betekende ook voor de beurs een heropleving. Om de massa handelaars en makelaars te kunnen opvangen, ook in slechte weersomstandigheden werd een overkoepeling van de beurs overwogen in 1830. Het Stadsbestuur besliste in 1849 om het beursgebouw te overdekken. Er werd gekozen voor een moderne ijzerconstructie gekozen, in 1852 werd deze overkapping gerealiseerd naar ontwerp van de Luikse ingenieur Charles Marcellis.

Deze constructie verontrustte het publiek en er heerste een grote onzekerheid over de stabiliteit van de constructie. De brand van 2 augustus 1858 bracht een grote warmteontwikkeling tot stand dat de ijzeren stutten smolten en de ganse constructie instortte. De gewelven van de galerijen waren ingestort net zoals de toren die de ingang flankeerde. Slechts enkele arcaden bleven overeind. Het vuur had het hele gebouw vernietigd en de beurs kon niet meer hersteld worden.

Op 20 november 1858 schreef het stadsbestuur een openbare wedstrijd uit. Het gebouw moest terug over twee verdiepingen beschikken en alle aangewende materialen ontbrandbaar zijn. Ondertussen sloeg een circus zijn tenten op de grond op in afwachting van de nieuwe beurs. Op 11 september 1859 werd uiteindelijk een beslissing genomen omtrent de standplaats van het nieuwe beursgebouw en omwille van financiële overwegingen werd ervoor gekozen om de oude plek te behouden. Op 11 juli 1860 werd er tweede wedstrijd uitgeschreven, om de einddatum werden er 4 ontwerpen ontvangen. De gemeenteraad besliste op 16 februari 1861 om voor het plan van Schadde te gaan. Op 27 juli 1868 kwam er een einde aan 10 jaar ontwerpdiscussies en niets stond de opbouw van de beurs nog in de weg en op 24 augustus 1869 werd de eerst steen gelegd.

Zonder belangrijke wijzigingen werd het gebouw met het centraal plein, dubbele galerij en de bijruimten op de verdieping, inclusief de ijzeren dakconstructie, verwezenlijkt binnen een periode van 3 jaar. Op 19 oktober 1872 werd de nieuwe beurs plechtig gehuldigd. Het interieur ontwerp van Schadde greep terug naar de 16e-eeuwse voorganger. Het hernemen van dezelfde stijl heeft een semantische, ideologische geladenheid. De overkapping werd omgezet in gietijzer, heel nieuw en revolutionair.

Schadde zijn archeologische kennis en voorliefde voor monumenten heeft een grote rol gespeeld in de keuze van de decoratie van de wanden, galerijen en dakconstructie. In de handelsbeurs werd het gietijzer in de burgerlijk architectuur geïntroduceerd niet alleen als structureel materiaal, maar, wat juist zo vernieuwend is, ook als decoratief bouwelement. De florale vormentaal van de ijzeren neogotiek en haar combinatie tot ranke structuren, zijn reeds een prefiguratie van wat de art nouveau 20 jaar later zal teweegbrengen.

Voor de inrichting van de kamers op de eerste verdieping greep Schadde terug naar de neogotiek. De verschillende neogotische schouwen, schrijnwerk, plafonds en trapplaatsen vormen een waardevol en zeldzaam geheel.

De locatie van het beursgebouw is zeer opvallend, net omdat ze verscholen zit achter omliggende gebouwen en slechts de 4 smalle buitengevels aan de 4 ingangen zichtbaar zijn. Deze buitengevels zijn uitgewerkt als poortgebouwen in laatgotische stijl. In 1871 heeft de Stad ook nog het huis in de Israëlietenstraat 11 aangekocht om integraal bij de Handelsbeurs te voegen. Het huis werd op de gelijkvloers en eerste verdieping met de Handelsbeurs verbonden. Het interieur kreeg een decoratieve aanpassing.

De gehele omloop van de Handelsbeurs wordt in 1875 bekleed met eikenhouten lambrisering. Deze lambrisering heeft ook brievenbussen, zitbanken, schrijftafels. Rond 1879 komen boven deze lambrisering in de muurbogen van de galerij kaarten, die werden geschilder onder leiding van kapitein Ghesquière.

In 1891 werd in de Israëlietenstraat de arbitragekamer voor Granen en Zaden gebouwd naar ontwerp van Schadde. Een volgende uitbreiding vond in 1895 plaats, het huis aan de Lange Nieuwstraat 16 wordt gekocht en met de grond gelijk gemaakt. Hier wordt de Fondsenbeurs ondergebracht in dezelfde neogotische stijl als de Handelsbeurs. De gevel wordt volledig in neogotische stijl opgetrokken van drie bouwlagen hoog. De grote rechthoekige zaal is overdekt met een ijzeren overkapping met mooie mozaïek vloeren en een eikenhouten lambriserings tot wel tot 3 m hoog. De eerste verdieping is enkel ter hoogte van de woning en een klein stuk van de aanbouw. De tweede verdieping werd door de conciërgewoning in beslag genomen. Er is ook nog een dakverdieping.

In de Handelsbeurs zijn vanaf 1895 verschillende veranderingen aangebracht zoals het plaatsen van de 4 eikenhouten draaideuren, de eikenhouten kantoortjes, de inrichting van een verkoopzaal, de nijverheidskamer. In 1911 werd de stenen vloer onder de zuilengalerij op het gelijkvloers vervangen door een parketvloer. In 1912 werd het hoekkantoor voor de Graanhandel toegevoegd.

In 1920 wordt de Fondsenbeurs aan de Borzestraat uitgebreid aan de hand van het ontwerp van de Antwerpse stadsbouwmeester Van Averbek. In 1921 werd de nieuwe Handelsrechtbank op de eerste en tweede verdieping ingericht gevolgd door een extra 17 kantoortjes in de hoek van de ingang van de Korte Klarenstraat in 1926. In 1927 werden de gelijkvloers en eerste verdieping van de Lange Nieuwstraat 20 in gebruik genomen.

Op de eerste verdieping werden een heel aantal kamers voor de Handelsrechtbank ondergebracht, waaronder de bureau van de voorzitter, de nijverheidskamer die in rechtstreekse verbinding stond met de tweede verdieping, een verkoopzaal, bureau van de griffier, getuigenzalen, verhoorzaal die twee verdiepingen inneemt.

Via 3 kleinere trappen en 1 grote is de tweede verdieping bereikbaar die geen handelsfunctie had. Aan de kant van de Borzestraat waren de woonvertrekken van de conciërge ondergebracht.

In 1932 wordt de handelsrechtbank overgebracht naar het gerechtshof. Hierdoor komen er kamers in de Handels- en Fondsenbeurs vrij. De Fondsenbeurs wordt gesuggereerd om er de schippers in te plaatsen. Voor WO II was de Schippersbeurs de vestigingsplaats van de beurseconomie voor de Rijn- en Binnenscheepvaart. In de WO II had de Handelsbeurs enige schade opgelopen en werden alle ramen vervangen, het dak werd hersteld en de binnenmuren werden opnieuw bezet. In 1951 krijgt de Dienst Regeling van de Binnenvaart de toestemming van het stadsbestuur om de Schippersbeurs terug in gebruik te nemen als bevrachtigingslokaal. In 1986 werd het interieur volledig gerenoveerd.

‘de Groote Robijn’ / Hotel du Bois

De geschiedenis van ‘de Groote Robijn’ begint in 1562 wanneer Balthazar Schetz twee grote huizen kocht aan de Lange Nieuwstraat en de Korte Klarenstraat die hij tot één pand verbouwt. Na een aantal kort achtereenvolgende aankopen en verkopen belandt het pand in 1641 in handen van Alois du Bois.

Vanaf 1743 beginnen er verbouwingswerken aan 'de Grootte Robijn' en zal het omgebouwd worden tot 'Hotel du Bois'. In de jaren 1745-1750 zorgt de architect Bourscheit jr. voor ingrijpende verbouwingswerken. Ondertussen zijn er gedurende 2-3 eeuwen een 8-tal huizen in het hele pand 'Hotel du Bois' ingenomen: drie in de Korte Klarenstraat, 2 tussen de Korte Klarenstraat en de Lange Nieuwstraat, 2 in de Lange Nieuwstraat en dan later nog 1 in de Lange Nieuwstraat. De huidige inkomhal werd gecreëerd. De trap die tot het eerste verdieping gaat dateert van de Bourscheit era. De trap is prachtig uitgewerkt. De interieurdecoratie van Van Bourscheit is rond 1800 aangepast in een neorococostijl.

Vanaf 13 juni 1817 wordt het pand gemeubeld verhuurd als gouvernementshotel. De Maatschappij tot Begunstiging der Volksvlijt koopt het pand in 1928. Het hotel ondergaat enkele fundamentele veranderingen en bestaat dan uit een huis met een binnenplaats, tuin en de achterbouw met stallen en remise.

In 1900 en 1913 wordt de banque d'Anvers langs links en rechts uitgebreid. Het koetshuis aan de Korte Klarenstraat wordt afgebroken en er wordt door Jos Hertoght een nieuwe woning gebouwd met hier weer dezelfde gevel als Lange Nieuwstraat 20 en 24. Hotel du Bois had verschillende salons rond een binnenkoer en een grote tuin die de woning van het koetshuis scheidde. Veel originele muren op de gelijkvloers zijn in de 20e eeuw gesloopt voor het creëren van een grote open zaal. Op de eerste verdieping is de oorspronkelijke plattegrond van de binnenkoer en tuin nog aanwezig dankzij de gevels. Deze verdieping is tot 1926 een woning gebleven hierdoor is deze ook goed bewaard gebleven. Op de tweede verdieping zijn de ruimtes aan de Lange Nieuwstraat van grote waarde. Er is nog een houten balk met opschrift 1557 bewaard als bewijs van 'de Grootte Robijn'. De burgemeester van Antwerpen, Frans van Cauwelaert koopt het pand in 1926 van Lloyd Royal Belge met als doel om hier een aantal diensten in onder te brengen

Katelijnevest 55

In 1900 worden twee panden afgebroken door de gebroeders Baetes en werd het eclectische pand gebouwd. Het gelijkvloers en de eerste verdieping zijn monumentaal. Na een aantal omzwervingen komt het pand terecht bij Dhr. De Meyer die in 1938 de voorgevel van de achterbouw sloopt om de achterbouw te vergroten waarin een bureau met magazijn wordt ingericht. In 1962 wordt de winkelruimte vergroot door de achtergevel van het hoofdgebouw en achterbouw te slopen en wordt de binnenplaats overdekt. In de jaren 70 en 80 wordt de gelijkvloers helemaal veranderd en in 1988 wordt een aparte privé ingang gerealiseerd. De eerste verdieping is nagenoeg onaangetast gebleven met mooie rondboogvensters en prachtige medaillons in de gevel. De tweede verdieping is simpel opgetrokken.